

UMETNOSTNA ZGODOVINA – PROF. DUŠAN KIRBIŠ

1 – NEOKLASICIZEM

2 – ROMANTIKA

2.1 – PLAINERIZEM

2.2 – NAZARENSKO SLIKARSTVO

3 – REALIZEM

3.1 - BARBIZONSKA ŠOLA

4 – IMPRESIONIZEM

4.1 - POINTILIZEM

4.2 – FAUVIZEM

5 - SIMBOLIZEM

6 – EKSPRESIONIZEM

6.1 – MOST

6.2 – MODRI JEZDEC

7 - KUBIZEM

8 - FUTURIZEM

9 - ABSTRAKTNA UMETNOST

10 - KONSTRUKTIVIZEM

10.1 – BAUHAUS

10.2 – DE STIJL

11 – UMETNOST PO PRVI SVETOVNI VOJNI

12 - DADAIZEM

13 – NADREALIZEM

14 - UMETNOST PO DRUGI SVETOVNI VOJNI

14.1 – INFORMEL

14.2 – ACTION PAINTERS

15 – POP ART

16 – KONCEPTUALNA UMETNOST

17 – ZADNJE AVANTGARDE

18 – SODOBNE SMERI

19 – ARHITEKTURA 19. IN 20. STOLETJA

20 – KIPARSTVO 20. STOLETJA

1 – NEOKLASICIZEM 2. pol. 18. stol

1789 - Francoska revolucija vpliva na mišljenje in socialne spremembe. Ukine kraljestvo in fevdalne odnose ter simbolno zaznamuje začetek sodobnosti, tudi v umetnosti. V prvi pol. 18. stol. nastopi Rokoko. Umetniki krasijo stene dvorcev in dvoran s pastirskimi in erotičnimi prizori. Sredi stoletja arheološka odkritja uveljavijo novo pojmovanje antične umetnosti. Umetniki začnejo navdih zopet iskati v klasičnih civilizacijah in antični umetnosti. To je obdobje razsvetljenstva, ki pa ni zmožno doumeti svoje estetske vrednosti. Zato je umetnost neoklasicizma konglomerat neizvirnih klasicističnih del: renesančnih, baročnih gotskih, antičnih,... saj velja, da je lepo tisto, kar je preverjeno (nekaj kar izvira iz zgodovine). Neoklasocozem se zlije z Napoleonovo diktaturo in postane emblem nove francoske slave, um. pa postane uradna, državne-opeva politično dogajanje. Slikar je tako politični agitator, ki historične estetske ideale aktualno priredi.

V arhitekturi se pojavijo replike na zgradbe iz zgodovine (panteon, akropola), le da so uporabljeni drugi motivi (npr. tobakov list namesto akanta) in materiali (steklo in jeklo, npr. Eifflov stolp).

Neoklasocozem se najbolj razmahne v Franciji, manj pa v Angliji.

Predstavniki:

ZOFFANY

Tribuna v Uffizzi

Slika, na kateri je polno slik (Tizzian, Van Daryl, Leonardo, rubens-Medičejska zbirka), ki jih občudujejo angleški turisti. Nastala je konec 18. stol., v času zanimanja za zgodovino in zahodne civilizacije.

ROBERT

Ruševine rimskega akvadukta 1787

Robert je osamljen opazovalec preteklosti, ki slika z močnim občutkom za historično in romantično. Zob časa je zgradbo že načel, ob potoku pa so perice, otroci, čoln,...

J. L. DAVID

Prisega horacijev 1784

Sestre Horacijev se poročijo v družbo Koracijev. Bratje očetu prisežejo, da bodo pobili svake. Na eni strani moška moč in agresija (ostre oblike), na drugi strani ženska milina (mehke oblike). Čeprav gre za čas francoske revolucije, so ljudje oblečeni v rimska oblačila. Izginjanje ozadja-slika postaja 2D.

Ugrabitev Sabink

Trivializirana antika, ki nam s prikazom brutalnih dejanj podre predstave o lepi antiki. Kakšen odnos naj ima moški do omadeževane ženske, ki zaupa svojim čustvom?

Slika, ki je prvič razstavljena z vstopnino!!!

Viktorji prinesejo Brutu trupli njegovih sinov

1/3 slike Brut s trupli, 2/3 slike žalujoče ženske. Središče slike je pletena košara (vsakdanje), Brut je pomaknjen v temo, svetloba pada na ženski del.

Napoleon na prelazu St. Bernard 1800

Novodobna slika politične agitacije. Poveljuje vladarja z insignijami, ki jim ne verjamemo (premajhen konj stoji na robu skale na zadnjih tacah, z vetrom v hrbet). David s to sliko postane politični slikar.

Umorjeni Marat 1793

Človek-mučenik, ki umre za politične ideje. Prikazuje aktualne politične dogodke in ne več vzorov iz zgodovine.

F. P. GERARD

Madamme Recamier 1800

Poduhovljena idealizirana ženska (Venera) je sproščeno zleknjena na zofi v obratu in komunicira z gledalcem. Nestabilnost napoveduje nek obrat.

GROS

Napoleon na bojišču

Na bojišču med mrtvimi, vendar preveč poveličan, kar vzbuja dvom.

P. P. PROUDHON

Cesarica Jožefina

Slika kaže potrebo po vračanju k naravi. Ženska v naravni drži zleknjena na neudobno skalo, ozadje pa je kvazi-naravno. V bistvu je foto tapeta.

J. D. INGRES nanj vpliva renesansa!

Skica ženske

Kopalka naslikana v hrbet, posamezni deli obdelani-povdarjeni, posamezni opuščeni. Izčiščeno, brez krašenja, zelo 2D.

Madam Moitessier

Portret samozavestne ženske; zglajen obraz, piramidalna kompozicija (vpliv renesanse)

S. G. SCHICH

Francotta

Spominja na cesarico Jožefino, vendar je bolj študijska, nedokončana.

CANOVA kipar!

NEOKLASICIZEM NA SLOV. (1770-1830)

Francoska revolucija, veliki družbeni premiki (reforme M. Terezije in Jožefa II.) in mlado povzpetniško meščanstvo so prisilili umetnost, da se je spustila na tla vsakdanjih potreb in želja. Z barokom je presahnil čas velikih slikarskih naročil, s katerimi so mogočne fevdalne rodbine povečevale sijaj svojih dvorcev lasno veljavo oz. Presahnilo je zanimanje za velika umetnostna dejanja. Zato so se v pomembnih mestnih središčih začela oblikovati umetnostne šole, akademije in društva, ki so prevzela vlogo nekdanjih slikarskih delavnic.

FRANC KAVČIČ

Salomonova sodba (NG); oljna antična mitološka podoba z umerjeno toplo potezo

Naši najboljši umetniki so odhajali na Dunaj, pri nas pa so se uveljavili drugorazredni slikarji:

LEOPOLD LAYER, prvi kranjski slikar, na podeželju je nadaljeval je baročno tradicijo.

Portret z ženo; poznobaročno slikarstvo, ki poudarja domačnost

V tem času je vodilno vlogo prevzela drobna **grafična umetnost**, ki je dolgo veljala za marginalno. Prav grafika se je na prelomu 18. v 19. stoletju uveljavila kot tista slikarska tehnika, ki je ustrezala željam, potrebam in finančnim možnostim novega sloja kupcev – meščanstvo, ki ni več čutil potrebe, da bi povzemal plemiški okus. Najboljše umetnine so v mapah izdajal dunajski založniške hiše: Stocklova, Ederjeva in Artaria (ki deluje še danes). V tehniki jedkanice z krajinsko mikavnimi vedutami, ki so popestrene z žanrom. Kolorirane vedute imajo poudarjen smisel za realizem, ki jih je kupovalo meščanstvo za okraševanje sten.

FERDINAND RUNKA

Poudarjeno ospredje v likovni kompoziciji

LOVRO JANŠA

Pokrajina z razvalinami; razpoložensko obarvane krajine s pečinami, razvalinami, razdivjanimi vodami in v divjini izgubljenimi popotniki – bakrorez.

CARL SCHUTZ

Upodabljanje historij, alegorij, slavnostnih kostumov, uniform.

Kiparstvo:

Podobarske delavnice za cerkvena naročila, ki oblikujejo v historičnem slogu.

2 – ROMANTIKA prelom 18./19. stol., vrhunec v 50ih (Evropa)

Nova estetika se sprva pojavi v Nemčiji. To je estetika ponotranjenosti, ki vidi umetnost kot orodje, s katerim pridemo v stik z neskončno naravo. Umetniki upodabljajo tisto kar jih vznemirja v sedanosti ali v zgodovini na intimen način (sanje, prividi, fantazije). Neoklasicizem je racionalen, v romantiki pa prevlada poetično, senzibilno vzdušje. V umetnosti imamo občutek nedokončane zgodbe. Predstavljena je neka intenca, ki jo bralec/gledalec interpretira sam. Pojavi se metafora, ki bralca vodi v njegovo lastno imaginacijo. Romantiki svoj navdih iščejo v panteizmu. Verjamejo, da je bog prisoten povsod in zato poleg raznih zgodb upodabljajo tudi naravo. Svet, ki mu vlada umetnik se tako razširi, kar ga naredi bolj vzvišenega, samozadostnega (umetnik=bohem).

Svobodomiselnost tega časa se kaže v razvoju gledališča in književnosti (Faust, Goethe, Byron). Glasba in slike se preselijo z dvorcev in cerkva v mestna stanovanja. Slike gredo tudi na razstave, kjer so dostopne javnosti (PUBLIKA). Povprečna publika želi bolj enostavna dela, zato se poveča interes za krajine.

Predstavniki:

KOCH

Romantična krajina

CASPER DAVID FRIEDERICH

Ladja v ledenem morju

Led zmečka ladje. Vse kar je mogočno odpira polje domišljije.

Križ v gorah

Nedostopno okolje, nenavadna osvetlitev izza hriba, kičasto. V vsej zgodovini gledamo Kristusu v obraz, tu pa v hrib.

Mesečina

Ruševine pomenijo življenje, noč z luno nad oblaki je skrivnostna, odmaknjena. Zelo romantično.

Drevo z vranami

Kontrastna osvetlitev drevesa, ki je skrivenčeno. To vzbuja dinamičnost, ki pomeni minevanje, trpljenje.

J. L. CLAUSSEN DAHL

Izbruh Vezuva 1826

Doživetje veličasnega dogodka

F. O. RUNGE

Jutro 1807

Alegorija božjega deteta. Kljub trikotni postavitvi gre za intenzivno komunikacijo z očmi. Ženska in 2 moška-enega drži, drugega objema-nedokončana zgodba.

F. GOYA

Temperamentni španski slikar, dramatičen, mojster temnih tonov živi na dvoru in slika vse grozne dogodke (obešanje, ubijanje) in se mu na koncu zmeša.

Streljanje upornikov 1814

Kompaktna kompozicija, kontrastno, ilustrativno, plehko

Regina

Portret vladarice Marie Luire

Saturn žre otroke

Blodnje, psihotična stanja

T. H. GERICAULT 1719-1824

Francoz, Davidov učenec sprva slika vojaško tematiko, romantičen je samo v konstrukciji. Uporablja baročni kontrast svetlo-temno in v Rimu kopira Raffaella in Michelangela. Neposredno želi ustvarjat doživetja. Kot da se izkušnje v sodobnem svetu sproti izgubljajo in izginjajo. Umetnost mu pomeni iskanje izgubljenega časa.

Splav Meduze

Nevoščljivka

Študija človeške mimike

DELACROIX

Francoški romantik. Pri njem je človek središče sveta, kasneje pa postane višje bitje, ki ga okolica vsrka. Pretirava z romantičnimi motivi, ki jih prikazuje tragično-junaško.

Konjska dirka v Rimu

Kompozicijo skomponira sam; svetlo-temne particije

Alžirke v svojih sobanah

Fantaziranje moškega na erotični način

Avtoportret

Svoboda rodi ljudstvo 1830

Nekakšen politični plakat. Razgaljena ženska na barikadah. Alegorija: mladeniče vodi 1 ženska-vsi sloji za eno idejo.

Lov na leve

Napoveduje impresionizem. Slikar vehementno čečka in slika zelo skicozno, zračno in dinamično.

CONSTABLE

Angleški slikar krajine, ki slika oblake

Umetnikova hiša

Čarobna pokrajina, kjer se vreme nenehno spreminja

Stonehange

Akvarel. Svetloba na mističen način obdaja monolite

Seliburška katedrala

Opevanje zgodovine

Večer v demonski dolini

Čisti impresionizem

TURNER 1775-1827

Anglež krajinar

Dež, para, hitrost

Ladja, ki jo vlečejo v pristanišče

Snežni vihar

Glasbena zabava 1830

Slika gkasbeno atmosfero. Kot bi Chopain slikal nočno. Mehka slika, barve in oblike niso točno definirane.

2.1 – PLAINERIZEM

Po letu 50 se francosko slikarstvo zgleduje po angleškem slikanju simpatičnih pokrajin. Hodijo na izlete v okllico Pariza in slikajo na prostem. Upodabljajo preprosto naravo, ki je idiličen prostor za užitke meščanstva.

Predstavniki:

ROUSSEAU

Krajina

BLACHE

Bog ustvari Adama

Akt, ki se ne kaže skozi človeško podobo, temveč skozi predmete skulpturalnega značaja. Simbolnost, vizionarstvo.

2.2 – NAZARENSKO SLIKARSTVO

Skupina severnoevropskih slikarjev leta 1810 ustanovi bratovščino, ki obuja religiozno slikarstvo in duha srednjega veka (Raffaela).

MED KLASICIZMOM IN ROMANTIKO NA SLOV.

ČAS BIDERMAIERJA (1815-1848)

Klasično hladnost je nadomestila razpoložensko obarvana toplina – **portreti**, tihožitja in romantično doživeta krajina. Slikarji poudarjajo prisrčnost, urejene družine, varno domače zavetje predusem z gladkimi in do visokega sijaja zleščena platna. To je imirjeno obdobje z vsemi ujetimi detajli v idealistično – realističnem slogu. Vsi umetniki so se uveljavili kot portretisti (okorni, neposredni in mehki), ukvarjali pa so se tudi z nabožnim slikarstvom.

MATEVŽ LANGUS, njegovi portreti so topli, krhki in malce zadržani, je prvi slovenski slikar.

Slikarjeva žena; portret ženskega meščanskega opravila

Lastna podoba

Portreti pomembnih Ljubljancanov: *Primicova Julija, Čop, Smole*

MIHAEL STROJ, slovi kot modni slikar v temnem hladnem tonu, sproščen, lahek in romantično razpoložen.

Portret Marije Svetič

Pesnica Luiza Pesjakova

JOŽEF TOMINC

Portret dr. Frušiča s svojo družino; moški je spredaj (moč), ženska in otroci pa zadaj (nežnost), spretno je izrabljajprelivanje osvetljenih in osenčenih partij obrazov in oblačil

Gospodična s kamelijo

V obdobju bidermaierja se je močno razmahnilo pejzažno oljno slikarstvo, kar pa bi za naše kraje težko govorili. Delno so se uveljavili le pri meščanstvu zazrtost v ideale dunajske romantike.

So pa naše kraje v 20 letih 19 stoletja preplavljale **grafične vedute** predvsem naših krajev: Stara Kaiserjeva suita 1826-1833 (serija mestnih in grajskih vedut v igelni litografiji) in Nova Kaiserjeva suita 1830-1840 (serija drobno toniranih spominskih litografij, ki so predhodnice razglednic). Serije vedut naših krajev v Wagnerjevi in Lamplovi suiti pa je uvod v razcvet **krajinarstva** – romantično realistično obdobje. Vedute poudarjajo ospredje. Ki preglasi osrednji motiv, spremljajo jih štafaže.

ANTON KARINGER

Triglav z Bohinja; olje in močni barvni kontrast, romantično doživetje.

MARKO PERNHART

Lanško jezero

Cerkniško jezero

JANEZ WOLF, romantični historicist in nabožni slikar, ki se rahlo že naslanja na realizem. Z njim je slovenska umetnost zaživela kot resničnost, ki stoji na pomembni umetnostni prelomnici

3 – REALIZEM

1830-1870, največ v Franciji

Največ realistov pripada Barbizonski šoli. Ne marajo več poetičnega vzdušja romantike, zato se vse bolj angažirajo na socialnem in političnem področju (meščanstvo pridobi politično moč in se razslojuje, delavski razred se bori za svoje pravice.). Po drugi strani pa umetniki z razmahom meščanstva bežijo iz mestnega življenja in političnega angažiranja ter iščejo stik z naravo. Tako motivi slik niso več izjemne osebnosti ali idealizirana narava, temveč urbano, vsakdanje življenje, kmečko podeželje,... Gustave Courbert je leta 1855 zavržen na Pariškem salonu in zato postavi svojo razstavo imenovano **Pavillon de realisme**. Na naslednjem Courbejevem paviljon razstavlja tudi mladi Manet.

V 2. pol. 19. stol. se realizem prevesi v NATURALIZEM. Umetnost postaja vse bolj samozadostna, saj se odmika od realnosti in se lahko generira sama znotraj sebe. Ta pojav v 19. stol. imenujemo LARPURLARTIZEM ('l'art pour l'art').

Književniki realizma: Balzac, Stendhal, Dostojevski, Tolstoj, Gogolj.

Predstavniki:

G. COURBERT

Francoskega realista 1855 zavrnejo na Salonu, zato sam postavi razstavo Pavillon de realisme.

Slikarjeva delavnica

Na sliki je slikarjeva muza, ljudstvo, muca in prijatelji. Avtor jo na svoji razstavi obesi protestno, ker ni bil sprejet na Salon.

Nevihntno morje

Pečine

Dober dan gospod Courbert

Kaže na antiakademizem. Zavestno skuša ostati "naturšček". Slika govori o posebnem statusu slikarja, ki lahko na realen način kritizira.

Dekleta čistijo žito

Na meji med realizmom in naturalizmom

C. COROT

Samosvoj slikar krajin v svežih tonih

Bazen v Medičejski vili

Slika napolni s svojimi interpretacijami optičnih pojavov svetlo-temno. Slika ponazarja strah pred tem, da bi fotografija izrinila slikarstvo.

Gozdič (risba)

Pogled na stari Rim 1826

Katedrala v Sousu (interier)

Počitek pod vrbami 1865/1870

MILLET

Pobiralka žita

Predstavitev kmečkih opravil na simpatičen način kaže odnos meščana do podeželja

3.1 – BARBIZONSKA ŠOLA

Skupina umetnikov plaineristov se v letih 1850/60 odpravi v vas Barbizon slikat naravo. To je pomembnejša skupnost realistov v Franciji. Njihovo slikarstvo je pikturalno, barvito, polno svetlobnih variacij. Uprejo se formalni akademiji. Raje občudujejo trenutke v naravi in pripravljajo pot impresionizmu.

Predstavniki:

DIASI BOUDIN

Član Barbizona. Figura je le še sestavni del narave-barvna packa, ki jo moramo dešifrirati. Optično mešanje oblik in barv se zlije v sliko.

Delaminsko obrežje

Scene na plaži

Nizka perspektiva, večino slike zaseda nebo.

MANET

Zajtrk v travi 1863

Opazen vpliv Rafaelitov, provokativno za meščansko družbo. Tihožitje v ospredju opravičuje naslov. Slikanje na način plainerizma. Slika izzove škandal. Slika prestopa iz realizma v impresionizem.

Olimpija

V tej sliki prepoznamo Gogo (slika, ki mu je vzor), v resnici pa je naslikal kurtizano, ki je prepoznana, kr izzove velik škandal.

Piskač 1866

Ozadje kot v fotografskem studiu (2D!), samo piskačeve dlani in ena senca nakazujeta prostor. To ustvarja kompozicijski dialog.

Na železniški postaji

Ženska in deklica pred ograjo, v ozadju neopazna pokrajina.

Večer

Ena figura pred, ena za ograjo; piktoralno ozadje.

Balkon

Klasična renesančna trikotna kompozicija (Marija z Jezusom in Jožefom), temno ozadje, siva polkna. Ploskve se končujejo na robu slike-jo zapirajo in ji dajejo občutek nadaljevanja.

Portret

Bolj impresionistično delo. Komunikacija slike in risbe. Detajli so narisani s pomočjo čečkanja (grfizumi).

Canale Grande

REALIZEM NA SLOV.

Cerkveno slikarstvo zavrača realizem in prevzame poznonazarenski slog. To je tesna povezanost ornamentalnih kompozicijskih prvin z uokvirjenimi ali med stebri postavljenimi figurami. Prizori so idealizirani in realistično interpretirani, ki je obujal historicizem. Ta slog nabožnega slikarstva je živel vse do srede 20. stoletja.

JANEZ ŠUBIC je portretiral predvsem svoje domače

Pismo 1878, doživeta podoba z romantično vsebino

JURIJ ŠUBIC

Poslikava avle in stopnišča današnjega Narodnega Muzeja; nabožna ali alegorična tematika, romantično obarvani realizem

Pred lovom; z tem delom je napovedal slikarski modernizem bodočih impresionistov. Prvi se je spoprijel s problemom svetlobe in sence – **plenerizem**, svetloba sončnih žarkov in pastozni nanos pripomore k vedremu razpoloženju poletnega dopoldneva

ANTON AŽBE ima realistično findescieclovsko oplemeniten slog

Portret zamorke

IVANA KOBILICA, zanjo je značilen intimno lirični realizem z močnim plenerizmom

Kofetarica

Poletje 1889-90

Otroci v travi 1892

JOŽEF PETKOVŠEK, temno občutenje megličevih tonov

FERDO VESEL je sopotnik moderne, ki je zrasel iz realizma (vizualnega naturalizma). Zanj je značilen narodopisni žanr z etnografskimi prizori in alegoričnimi kompozicijami. Je vezni člen med realizmom in bodočim impresionizmom, ki eksperimentira s figuro, barvo in tehniko ter je izvrstan realist, ki hitro sprejme ideje secesije.

Dve ženski

Kanin

MAKSIM GASPARI, idealizirani pravljичni nedeljski kmečki običaji.

Gorski pastir

Kiparstvo:

Tudi **kiparstvo** prevzame mehko in lirično razpoloženje, ki v 80-ih letih prevzame historicizem:

FRANC KSAVERIJ ZAJC

Ustvaril je spomeniška poprsja znanih slovencev: škof Wolf, Vodnik, Prešeren

FRAN BERNEKER

Spomenik Primožu Trubarju

ALOJZ GANGL

Prvi javni spomenik - Valentin Vodnik 1887-89; prva monumentalna plastika v bronu

Spomenik Valvazorju 1903

IVAN ZAJC

Adam in Eva

Vezalka sandal

Prešernov spomenik 1903-05; romantično doživeti in realistično zajeti kompoziciji

PERUZZI

LOJZE DOLINAR

Spomenik Kreku na Ljubljanskih Žalah

Spomenik Matija Gubca

Alojz Gangl, Ivan Zajc in Fran Berneker spremljajo kiparstvo v moderni čas.

A. DEL ZOTTA

Tartinijev spomenik v Piranu

Arhitektura REALIZEM na slov.:

LEOPOLD THEYER

Kresija 1897

Filipov dvorec 1897

4 – IMPRESIONIZEM 1854-1874(1. razstava)-1886(8.razstava)

Barbizonska šola je alternativa uradni umetnosti, ki se koncentrira v Parizu okoli Salona. Manejevo delo "Zajtrk v travi" tudi ni sprejeto na Salon, zato se umetniki združijo v "Salon zavrnjenih" in leta 1874 organizirajo razstavo zunaj uradnih poti, kjer sodeluje 31 umetnikov. Nimajo nobenega manifesta, zato impresionizem ni homogeno gibanje, temveč le skupno ime za povezovanje podobno mislečih, ki nasprotujejo uradnim Salonskim razstavam in Akademiji.

Impresionizem za razliko od realizma ne predstavlja realne narave, temveč njeno zaznavo in občuteno resnico. Predmetnost nadomešča s predmetom optičnega doživetja. Ni več važno, kateri motiv si umetnik izbere, temveč način, kako ga v dol. trenutku dojame in prenese na platno. Slika želi postati polje za človekovo uživanje v naravi. Impresionistične slike nastajajo hitro, tako kot je hitro mestno življenje. Od slikarja zahteva novo izostreno občutljivost, ki naravo gleda kot nastajanje in minevanje. Slikar prikazuje atmosfero, zrak, svetlobo z nevezanimi potezami čopiča-dopušča, da se barve na platnu same premešajo. To ustvarja dinamiko - trepetljivost. Impresionisti se od drugih slikarjev izrazito ločijo po tem, da predmeta ne obravnavajo zaradi njega samega, temveč zaradi mešanja barv in svetlobe. Slikar kombinira brezobrisne barvne lise in šele njihov seštevek postane nosilec 3D predmeta.

Impresionizem je poslednji obče veljavni slog. Kasneje govorimo o **pluralizmu** – sočasne različne slogovne smeri. Največji slikarji preko impresionizma napovedujejo svojevrstne poti v slikarstvu. Van Gogh postimpresionizem, Gaughin simbolizem, Cezanne pa kubizem.

Predstavniki:

CLAUDE MONET

Impresija sončni vzhod

Zelo mora pohiteti, da ujame pravi trenutek

Mah

Jesen

Detajli drevesnih krošenj

Topoli 1879

Odsevi dreves v vodi

Železniška postaja 1877

Angleški parlament

Katedrala v Ruenu

Rečno obrežje

Pristanišče

Kapucinski bulevar

E. DEGAZ

Najbolj figuralen, kot bi nanj vplivala fotografija (določeni deli slik). Zorni kot-pogled skozi ključavnico-upodobitve intimnih trenutkov.

Glasbeniki, orkester

Baletna šola

Konjske dirke

SISLEY

Regata

RENOIR

Gledališka loža

Izziv je umetna svetloba

Gugalnica

Mulain de la Galette

Veliko dinamike

Klet v sončni svetlobi

Vrt

Pokrajina pri Montonu (Provansa)

IMPRESIONIZEM NA SLOV.

Začetek modernizma predstavlja naturalistična impresija, izgubijo pa se idealistične norme in religiozna motivika. Prinese pa **plenerizem** in impresionistično barvitost vidnega sveta, ki se prevesi v postimpresionizem z secesijo in simbolizmom, intimizem in zgodnji ekspresionizem od konca 19. stol do konca 1. svetovne vojne.

Slovenski i. So se kot predstavniki moderne najprej uveljavili leta 1900 na **prvi razstavi SUD Slovenskega umetniškega društva 1899-1904** (pokriva socialne in strokovne interese članov). Vzporedno se je izoblikovalo **Društvo za krščansko umetnost 1894**, ki je zavračala zavračali sodobno umetnost.

Na drugi razstavi leta 1902 se je izoblikovala četverica impresionistov Jakopič, Jama, Grohar in Sternén. Od tedaj se lahko govori o slov. impresionistični šoli, ki določa razvojni tempo slovenske umetnosti. Leta 1904 so se pred razstavo na Dunaju impresionisti združili v umetniški klub **Sava** in izvedli nekakšno secesijo od SUD, tekste sta napisala Ivan Cankar in Oton Župančič, tujina jih je prvič pohvalno sprejela. Leta 1903 pa so mladi umetniki, ki so tedaj študirali v Ljubljani, ustanovili akademski klub **Vesna** (Šantel, Gaspari, Smrekar) – iskali so slovensko umetnost in jo zajemali iz ljudske folklore, z narodnim proti germanizacijskim programom.

Vsi ti dogodki sprožijo proces mitologizacije slovenskega impresionizma. Impresionizem odslikuje vtise vidnega sveta z barvno tehniko, katerega je velikokrat ustvarjalno izhodišče fotografija. Z gosto pastozno barvno potezo v svetli barvni lestvici in plastenjem dosežejo svetlobni vtis krajinskih motivov. Slikajo neposredno v naravi pred motivom, ki ga je potrebno ujeti v kompozicijo. Motiv mora biti uglašen v barvno in zvočno v razpoloženjskem sožitju – **štimunga** (die Stimmung = izraz je povzet po dunajski rabi). Zelo pomemben je pogled od daleč z izključenimi detajli.

To je tudi čas razprav o ljudski umetnosti.

RIHARD JAKOPIČ je ruralno grob in surova neposrednost robustnega vsakdanjega opravila, kjer so subjekti postavljeni v pritekajočo svetlobo

Spomini

Reka Sava

Križanke 1909; v toplo rdečkasti svetlobi

Ob klavirju

Slepec 1926

MATIJA JAMA

Vrba

Vas v zimi

Pogled na Durenstein

Belokranjsko kolo 1930

MATEJ STERNEN

Redči parazol

Ženski akt

IVAN GROHAR, motiv je odraz simbolizma

Škofjaloka v snegu

Macesen 1904

Krompir 1909

Sejalec

Pomlad 1903; secesijska mojstrovina

Leta 1895 je potres porušil Ljubljano, katere obnova je prinesla tudi nove arhitekturne naloge.

4.1 – POINTILIZEM

Nekateri impresionisti hitre, nevezane poteze čopiča stopnjujejo do skrajnosti. Slikajo samo še s pomočjo točk, saj lahko vsako vizualno podobo sestavimo iz neskončnega števila majhnih barvastih točk.

Predstavniki:

PICASSO

Ostaja zvest pointilizmu

Štirje letni časi 1872

Slana

VINCENT VAN GOGH 1853-1890

Nizozemec, sprva prodajalec umetnin, nato skuša študirati teologijo v Bruslju. Začne risati grobe risbe po vzoru realistov. Kasneje nastajajo risbe s socialnimi motivi. S slikarstvom se seznanja v muzejih, galerijah, pri mojstrih; zanima se za Rubensa in japonski lesorez; ima stike z impresionisti. Druži se z Loutrecom. Leta 1888 se umakne v Provanso (duševna stiska), si odreže uho, se zdravi, zopet slika,... Vzdržuje ga njegov brat. Bil je obseden s slikanjem. Med slikanjem žita se ustrelil v glavo. V življenju je prodal samo eno sliko. SLOG: Začne z realizmom, nadaljuje z impresionizmom (pointilizem) in v vrhu ga uvrščamo v postimpresionizem in simbolizem. Je predhodnik ekspresionizma. Slika s kratkimi, barvitimi potezami, slika dnevno svetlobo, portrete, krajine in obrežja. Pretirava z gesto, mimiko; slika lastno doživetje-kakor stvari sam vidi. Stopnjuje barvo do maksimalne ekspresije. Vidi tisto, kar normalen človek ne vidi. Njegove slike imajo 2 komponenti:

1. skb za socialo (trpeči liki)

2. panteizem, protestantizem (belo-črno, veliko modre barve)

Sončnice

Pere Tanguy

Most v Arlesu

Žitno polje s cipresami

PAUL GAUGUIN 1848-1903

Francoz po poklicu borzni posrednik se pri 37ih odloči za slikarstvo. Le-to naj bi na simbolni način prikazovalo vero-bistvo človekovega bivanja. Druži se z Van Goghom. Na začetku je pod vplivom impresionizma, ki preraste v SINTETIZEM (kot ga sam poimenuje). Kasneje proda vse slike in se za stalno preseli na Tahiti. Umre zaradi sifilisa. SLOG: Slika z močnimi konturami, znotraj katerih se nahaja kompaktna barva, ki se ne širi v okolico. Uvrščamo ga med impresioniste in **simboliste**.

Igriva slika

3 psi + 3 kelih

Križanje

3 kmetice ob križu; neopredeljene oblike-kaže na odnos med duhovniki in ostalimi

Krajina

V stilu krašenja kitajskih posod

Serijske slike iz Britanije

Ljudje in živali; bolj kompaktna krajina kot pri impresionistih, nerealni svet-roza pesek, modre strehe.

Portret žene

Izrazito sintetiziranje=spajanje barv.

Tri ženske

Dvojni portret

Dva na plaži

Marija z Jezusom

Vplivi Tahitija

Konjenik na plaži

PAUL CEZANNE 1839-1906

Francoz spada med impresioniste. Od njih prevzame potezo čopiča in barve, vendar slika v svojem, bolj konstruktivnem slogu. Barva je temelj uravnoveženja kompozicije, oblike so jasno ločene in zaprte (kot **kubizem, futurizem**). Študiral je Rubensa, Delacroix-ja. Po izobrazbi je pravnik in humanist.

Ukradeno jagnje

Začetna romantična, modro-roza faza

Hiša obešenca

Pointilistična slika, občutek za ravnotežje

Portret žene

Ni vidne prostornine, ne zanima ga podoba temveč slika sama.

Topoli

Na zunaj zgleda kaotično, amorfno, a v resnici je slika razdeljena na posamezne geom. like.

Tihožitje-modra vaza

Nepravilne horizontale in vertikale

Hiša

Delitev na kvadrate, nepravilne H in V. Površine drobi na neke kristalinične površine, ki nihaji v/iz platna.

Nakazuje kubizem!

Kopalke

Toplo/hladno z renesančnim pridihom. Slika spet postane nosilka razpršenih barv.

4.2 – FAUVIZEM

Začetnik fauvizma je Henry Matisse. Ostali: Denain, Vlaminck, Dufy, Van Dongen. Zgledujejo se po Van Goghu in Gauguinu. Ime dobijo od nekega kritika, (fauve=divje, zverinsko, rumeno-rjavo) ter oznanjajo prehod med impresionizmom in simbolizmom. Fauvizem vpelje pojem avantgardnosti. Avtorji se deklasirajo kot drugačni. Negirajo preteklost in kulturo ter prezirajo dolgočasne "rjavo-rumene" galerijske slike. Nastopijo z drugačnimi slikami – odpovejo se naturalizmu in perspektivi. Poudarek je na divjih barvah in kontrastu, da slike žarijo. Fauvizem se odmika od značilnega modeliranja svetlo-temno temveč motiv gleda po delih. S pomočjo nanosov posameznih barv se zgodita oblika in svetloba/senca. Barva se lahko razprostira iz objekta v oklico. Pojavi se težnja po čisti kompoziciji, kjer barva služi za prostorsko urejanje razmerij.

HENRY MATISSE 1869-1954

Francoski slikar, grafik in kipar. Druži se s Cezannom in Picassom. Usmeri se v misel, da je **slikarstvo avtonomno**. Slika se tako odmika od naravnega izhodišča in s pomočjo oblik in barv izraža slikarjevo notranje občutenje. Matisse kopira Raffaella, Coraga in nato odpre privat šolo slikarstva (1906). S časoma preneha poučevati in veliko potuje. V njegovih slikah se pozna vpliv: Maroko, Alžirija, Rusija, Anglija. **"Slika naj bo fotelj, v katerega se zvališ in v njem uživaš!"** (Matisse)

Razkošje, mir in naslada

Moški model

Pogled skozi okno

Združitev interierja + eksterierja

Motiv z zlatimi ribicami

Tihožitje v rdečem

Realnost kompozicije se podreja barvni kompoziciji

Ženski akt

Tihožitje z ribami in aktom

2 svoji deli naslika kot tihožitje

Glasba

Redukcija modre, zelene in rdeče-naslikano kompaktno, kot note v notnem črtovju

Ples

S pomočjo čistih barv povzem iz plesa zanj značilne predstave

Rdeč interier

Nagovarja z rdečo barva, ki teče preko mize v ozadje

Papagaj in sirena

Ogromen kolaž amorfni oblik, NE upodablja nobene realnosti

Jazz (manjši kolaž)

Sedeča (kip!)

A. MARQUET

Manj pogumen v uporabi barve. Uporablja tople "akcente".

Akt s kolegi (prostor kjer so skupaj slikali)

Reduta v Parizu

VLAMINCK

V njegovih potezah je več grobosti, ekspresionizma. Poslozuje se črne konture.

Portret Denaina

Ženska v gostilni

Kuhinja

kontrastno: ZE/Č, Č/B

Hiše v Chateau-ju

Rdeče drevo

vidi se vpliv Van Gogha

A. DENAIN

Nežno, sveže, kromatično, ohrani pointilističen stil.

Čolni

Most na Temzi

Westminster bridge

Toplo-hladni kontrast rdeče in zelene.

DUFFY

Plaža (umirjeno)

VAN DONGE

Fatalna ženska (rdeče/zeleno)

Žena

ROUSSOU

Topničarji

Zaklinjevalka kač

Pravljичno-nakazuje simbolizem

G. BRAQUE

Na začetku pod vplivom fauvizma, potem **kubist**.

5 – SIMBOLIZEM

Konec 19. stol. nič več ne velja, da zna znanost razložiti vse. Simbolisti se znanosti postavijo porobu z metafiziko, psihologijo in spiritizmom. Slike v nasprotju z impresionizmom (trenutki v naravi, gibanje svetlobe) postanejo negibne in skrivnostne; vsebujejo neko psihično silo. V sliki se pojavljajo verski, filozofski in mistični motivi. Vendar le-ta še ne doseže popolne oblikovne in barvne avtonomije. Pri **simbolistih** so velike stilne razlike:

PAUL GAUGUIN

Videnje po pridigi

Od kod prihajamo? Kdo smo? Kam gremo?

VINCENT VAN GOGH

Žitno polje s krokarji

Zvezdna noč

EMILE BERNARD

GUSTAVE MOREAU

SIMBOLIZEM NA SLOV. (zadnja desetletja 19. stol.)

Razviden je le v zadržani obliki, ter v povezavi s impresionizmom ter njegovim motivom iz kmečkega življenja in narave, kjer se kot simbolistični pridih razkrivata že *štimunga* in petična rahločutnost.

6 – EKSPRESIONIZEM

Nagel razvoj tehnologije, razvrednotenje kmetijstva, nasilna urbanizacija in razvoj potrošnje povzroča v umetniku občutek nelagodja. Ekspresionisti obsojajo moderno civilizacijo in družbo. Ta smer se začne v začetku 19. stol. v Nemčiji. Slikarji se zgledujejo po Van Goghu. Umetniško delo raste iz ideje, ki je odraz slikarjeve duševnosti. To dopušča različne gledalčeve interpretacije. Ekspresionisti uporabljajo čiste barve in iščejo ekspresijo v kombinaciji raztrganih in deformiranih, mehkih in ostrih oblik. Vračajo se k arhaičnemu in otroškemu. Slikajo čustva (veselje, žalost, morbidnost), ki jih občutijo v naravi ali v družbi (berači, prostitutke, izkoriščani,...).

Ekspresionisti se delijo v 2 skupini:

6.1 - MOST (Die Brücke) – Nemčija 1905-1913

Skupino ustanovijo razni umetniki, ki sta jima vzor Van Gogh in Munch (mistične slike). Govorijo o negativnih platih moderne družbe, kar podajajo z izkrivljajočo ekspresivnostjo.

Predstavniki:

KURCHNER Pod vplivom Durerja!

Stolp (urbano okolje)

5 žensk

Ohranja ostrino –spominja na gotiko

Plakat za razstavo

Lesorez, robato, ostro

E. NOLDE

Zadnja večerja

Kristus in otroci

ROTTLUFF

Sončni vzhod

G. GROSZ

Samuraji

Misijonarji

ENZO JAMES

Groteskno-značilno za Flamce

E. MUNCH

Ples življenja

Puberteta

Rdeča hiša

O. KOKOSCHKA

MAX PECHSTEIN –spada v Most in Modri jezdec!

Indijanec in žena

6.2 - MODRI JEZDEC (Der blaue riter) – Rusko-Bavarska skupina 1910-1914

So bolj abstraktni. Upodabljajo predvsem čustvena stanja in s tem presegajo določen zgodovinski trenutek. Najvidnejša **predstavnika** sta:

VASILIJ KANDINSKY

Sprva slika po vzoru ruskih mističnih zgodb. Je individualist in njegove slike so polne bolečine. Rus se na bavaraskem šola pri Antonu Ažbetu. Kasneje je pobegnil v Amsterdam.

Avtoportret (človek zazrt sam vase).

PAUL KLEE

EKSPRESIONIZEM NA SLOV. (1.sv.vojna do 1928)

V obdobju med dvema vojnama s polno močjo ustvarjajo tudi impresionisti, vesnani ter klasični realisti. V tem času se je število umetnikov zgomotilo, prvič se je razmahnila kritika, generacije so se razporedile po klubih, umetniških društvih. Ekspresionisti so se izšolali na Dunaju ali Pragi za katere je najizrazitejše slikarstvo, pojavljala pa se je tudi kiparska umetnost (iskanje forme, ki ustreza vsebini duha) in prvi razcvet slo. umetniške grafike.

Prvo javno predstavitev e. težnj sta pomenila prikaz del bratov Kralj na *17. umetnostni razstavi* v Jakopičevem paviljonu v Ljubljani 1920 in *1. pokrajnska umetniška razstava* v Novem mestu 1920 v okviru prireditve novomeške pomladi.

Ekspresionisti so se združili v organizacijsko dejavnost t.i. ***Klub mladih*** 1920. Po njegovem razpadu pa je France Kralj ustanovil ***Klub mladih oblikujočih umetnikov*** 1921, ki se je preimenoval v ***Slovensko umetniško društvo***. Umetnike je združeval in jih populariziral ter jih predstavil svetu. Priznavali so impresioniste in se usmerjali v razglaševanje religiozno-etičnih idej.

V tem času so izšle literarne revije z ekspresionistično težnjo: *Trije labodje*, *Rdeči pilot*, *Mladina*, *Tank*.

FRAN TRATNIK, prvi ekspresionist

Begunci 1916

TONE KRALJ, grafik, kipar in cerkveno slikarstvo

Na slovenski svetbi 1926

Passio

BOŽIDAR JAKAC, grafik

V kavarni I. 1923

FRANCE KRALJ, kipar abstraktnega ekspresionizma, secesijsek risbe

Kralj Matjaž

Umetnik 1919

Družinski portret 1926

Oznanjenje 1922

Moja žena z beneškim ozadjem 1932

VENO PILON

Rusinja 1925

Portret skladatelja Marija Kogoja 1923

LOJZE SPAZZAPAN

Kiparski portret Vena Piona 1925

Vinjeta 1923

MALEŠ, grafik

Ekspresionistični kiparji:

BRATA KRALJ

GORJUP

PILON

SPAZZAPAN

LOJZE DOLINAR

FRANCE GORŠE

KAREL PUTRIH

7 – KUBIZEM

1907-1914

Sprva se razvije v Franciji (**analitično obdobje**), potem pa še v Rusiji (**sintetično obdobje**: kolaž, Malevič).

Ni pomemben vtis nekega trenutka v naravi, temveč je potrebno v naravi prepoznati oblike: kvader, stožec, valj, krogla,... Kubizem temelji na podajanju plastičnih struktur in senčenju. Čeprav naj bi slikar v sliki konkretiziral svoje občutke in zaznave (abstraktno), je kubizem po drugi strani zelo realističen. Pri kubizmu imamo sliko razdeljeno na kubične like, s katerimi slikar prikaže tudi tiste strani predmeta, ki so zaradi perspektive skrite. Vendar pa so izrazni deli slike pomešani tudi z ozadjem.

Predstavniki:

PABLO PICASSO 1881-1973

Najbolj razvpit slikar 20. stoletja, Španec, ki se ne strinja s špansko politiko. Njegova senzibilnost izhaja iz špansko-mavrske kulture. Je pod vplivom Gaugina in Loutreca. Njegov motiv so obrobne scene posebnih ljudi. Išče večjo izpovednost. Slika z več zgodbami. Človeško figuro naslika z nekaj 3D oblikami in barvami.

Modra

Ciklus slik v enem tonu

Portret ženske

Želja po prostoru, kompaktne oblike, 3D

Otrok z golobom

Igrivo, intimno

Artisti ROZA obdobje

Akrobat in mali Harlekin

Kontrast toplo-hladno, oglapa, plastična 3D oblika teles.

Deklica na žogi

Deklico naslika bolj nežno, mehko.

ROBERT DELUNAY

Mesto

Podoba dinamično razstavlja na geometrijska telesa.

LEGER

Kontrasti oblik, slika zgubi predmetnost-na meji z abstraktnim!

GRIS

Sončna slepitev

KUBIZEM NA SLOV.

Kubizem je odsoten iz slo. likovne umetnosti, razviden je le iz nekakšnih poskusov nekaterih slikarjev (obrazne deformacije človeške postave, obraza). Že po nekaj letih je prispeval k razvoju mnogih novih gibanj: konstruktivizem, futurizem. Delno ga zaznamo v delih G. A. Kosa in intenzivneje pri Kreagarju.

8– FUTURIZEM

Italija 1906-1918, potem Rusija

Z razvojem industrije italijan Marinetti oznanja rojstvo "nove lepote", ki je strojna, dinamična. Izhodišče futuristov je upodobitev gibanja. Slikarji radi slikajo premikajoče se predmete, ljudi, živali in športnike. Površine so razdrobljene in kažejo gibanje, nek dinamičen tok. To dosežejo predvsem z razčlenjevanjem svetlobe in barve v pasaže.

Predstavniki:

CARLO CARRA delal je tudi kolaže

Plavalci

Demonstracija

Rdeči jezdec

JACOBO BALLA bolj abstrakten

Dekle, ki teče

BOCCIONI dela kolaže ("polimeterizem")

Mesto, ki raste

Žive barve, kontrasti, svetlo-temno

Stanje duha

Zelo zasebna slika

Ulice vdrejo v hišo

Človek gleda z balkona, a ne vidi tistega kar se dogaja na ulici

MARCEL DUCHAMP

Mož, ki se spušča po stopnicah

Žalosten mlad mož na vlaku

FUTURIZEM NA SLOV.

Pri nas se ni razvil v samostojno smer niti ni pustil močnejših sledov. Po 1. sv. Vojni je zlasti odmeval pri umetnikih povezanih z italijo, predvsem v kombinaciji s kubizmom in ekspresionizmom. Dela so bila objavljena v reviji Tank.

IVAN ČARGO, portretist, najizrazitejši futurist

PODBEVŠEK

L. SPAZZAPAN, v sočasnem opusu

MILKO BAMBIC

A. ČERNIGOJ

9 – ABSTRAKTNA UMETNOST

Vse avantgardne smeri od leta 1900 naprej skušajo dokazati, kako pomembni sta avtonomnost in samozadostnost umetnosti. V tej smeri je veliko pripomogel **H. Matisse**, ki je že v času fauvizma močno povečal razdaljo med subjektom in stvaritvijo. Pri njem barva ne služi kot podatek o subjektu, temveč kot občutek.

Prvi je izraz "abstraktno" uporabil **Kandinsky** leta 1910. Malo drugačen pristop je ubral **Malevič**. Od leta 1915 se izraža v strogi abstrakciji. Posamezne geometrijske figure postavi v bel prazen prostor. Figure lebdiijo in druga do druge ustvarjajo kaotičen odnos. Ta način ustvarjanja vidimo tudi pri **Mondrianu**, ki želi priti v slikarstvo do "čistih odnosov" (horizontale, vertikale+primarne barve), ki jih je do sedaj slikarstvo "skrivalo".

10 – KONSTRUKTIVIZEM

Rusija 1917/1920

Je abstraktna smer v umetnosti, ki racionalizira in očiščuje. Na začetku se navezuje na kubizem in futurizem. Deluje arhitektonsko-pomembne so samo še forme (kvadrat, trikotnik, krog) in barve. Odpove se vsem slučajnostim-potezam čopiča, prehodom, niansam. Veliko ruskih konstruktivistov najde mesto v Bauhausu (Nemčija) ali v skupini De stijl (Nizozemska). Ruski konstruktivizem se deli v 2 skupini: SUPREMATIZEM in STRUKTURALIZEM.

Predstavniki:

Rusija: Tatlin, Malevič, El Lissitzky, Laninov, Goučanova

Nemčija: Reinhardt, Newman

ZDA: Judd, Lewitt

10.1 – BAUHAUS

Visoka šola za arhitekturo in oblikovanje, ki jo ustanovi Nemeec **Walter Gropious** leta 1919. Od leta 1925 šola deluje v Berlinu. Je zelo agresivna in dobi podporo ljudstva. Med vojno jo nacisti razpustijo. Po 2. sv. vojni se tradicija Bauhauusa nadaljuje v **Ulmski šoli**. Slog Bauhauusa je moderen, minimalističen, funkcionalen, vendar ekonomičen. Ponovno želijo združiti umetnost, obrt in industrijo, vendar s poudarkom na skrbjo za socialo. **Oscar Schlemmer** oblikuje Bauhausov logo. Uporabljajo naslednje materiale: kovina, steklo, beton, tekstil.

Predstavniki:

VASILIJ KANDINSKY

MARIJA BRANDT: Kavni servis

WILHELM WAGENFELD: Lučka, predlog za šah

JOŠT SCHMIDT: Plakat za razstavo Bauhauusa

WALTER GROPIOUS: Novi prostori Bauhauusa-kot ind. hala-iz kock in stekla

MIES VAN DER ROHE: transparentna arhitektura

MARKUS BRENER: stoli

KLEE: tapiserije

LASZLO MAHOLY-NAGY

10.2 – DE STIJL

1917-1932 Nizozemska

Člani se zavzemajo za redukcijo in abstrakcijo vsega pomenskega. Uporabljajo geometrijske oblike in primarne barve (MO, RU, RD). Ime dobijo po reviji "De stijl", ki jo ustanovita arhitekt **Theo Van Doesburg** in slikar **Mondrian**. Ostali: **Van Tongerloo** (kipar) in E. **Rietveld** (arhitekt).

Pomembni predstavniki:

PIET MONDRIAN

Njegova začetna dela so slike dreves, polderjev. Sprva slika spomočjo mrežnih struktur (preplet vej), ki se sčasoma uredijo v kroge, kasneje pa se izčistijo v horizontale in vertikale. Njegove slike postajajo vse bolj abstraktne-so **avtonomna forma barve in linije**. Tako se rodijo njegove najbolj znane, revolucionarne slike. V fazi zrelosti totalno reducira likovne elemente. S pomočjo horizontal in vertikal dobi polja, ki jih zapolne s čisto barvo (RD, MO RU). Kasneje emigrira v ZDA in njegove slike se spremenijo.

THEO VAN DOESBURG

Posebnost: sliko omeji z diagonalama (format je **romb**). Mondrian se s tem ne strinja. Slikovno polje reducira na dve polji:

S spremembo formata gre za dejaven poseg, ki vpliva na kompozicijo. Rob postane aktiven in slika bolj konkretna-brez iluzije "Albertigovega okna".

Sprva ga zanimata kubizem in simbolizem, potem pa slika karo slike.

E. RIETVELD

Stol po vzoru Mondrianove slike. To je funkcionalni dizajn (čiste linije, barve in ploskve), prijaznejši od designa Bauhauusa.

KONSTRUKTIVIZEM NA SLOV. (1924-1929)

Obdobje slo. konstruktivizma se je začelo s prvo slov. konstruktivistično razstavo leta 1924 v Ljubljani. Z Baugausa je gibanje na Slovensko zanesel tržaški slikar A. Černigoj edini slovenec, ki se je izšolal v Bauhausu in je izhajal iz ekspresionizma. V idejnem pogledu se je razlikoval od ekspresionistov, ker je preziral njihovo mistiko in se oprijel bolj revolucionarnih likovnih in političnih idej. Pomemben je zlasti kot oblikovalec maket, ki so naznanjali sodobno funkcionalistično arhitekturo, gledaliških asinacij in v ustvarjalnih povezavah s pesnikom Srečkom Kosovelom.

Vrhunec je gibanje doseglo leta 1927 z razstavo tržaške k. skupine v Trstu in je močno vplivalo na avantgardistično usmeritev. K. je dal osnovni ton reviji Tank ter novi podobi slov. gledališča v Trstu.

AVGUST ČERNIGOJ,

Linorez Srečka Kosovela

Arhitektonska študija, akvarel

E. STEPANČIČ

11 – UMETNOST PO PRVI SVETOVNI VOJNI

Po vojni se zopet vrne želja po modernem slikarstvu, ki bi se znebila avntgardnosti. Odslikovalo naj bi tipične slikarske elemente, v umirjeni kompoziciji. S tem se zopet rehabilitira predmetno slikarstvo. Med vojno pomembni slikarji že spet razmišljajo o "umetnosti za muzej". Po 1. svetovno vojni se razvijeta 2 smeri:

PURIZEM-Francija: Picasso, Derain, De Chirico (**Metafizika**), Le Corbusier, Carra NOVO STVARSTVO-Nemčija: Grosz, Dix

NOVA STVARNOST ali NOV REALIZEM NA SLOV. (20 leta)

Umetnostna smer dvajsetih let se obrača k predmetni realnosti in jo skuša prikazati kar najbolj podrobno, natančno, objektivno in jasno. Izoblikovala se je kot reakcija na ekspresionizem, ki so jo skušali približati poklicnemu vsakdanjiku delavca, zato so iskali nove, preprostejše in učinkovitejše oblike umetniškega prikazovanja in sprejemanja. Prej so poskušali vnašati v umetnine idejno poanto, zdaj pa so se močneje prepustili plastični obliki. Uveljavila se je predvsem v slikarstvu in grafiki, vsebinsko je črpala iz velemestne socialne tematike. Uporablja zamolkle barve, irealno osvetljavo, ki učinkuje metafizično. Druga polovica desetletja je bila glavna usmeritev **Slovenskega umetniškega društva**, deloma je bila značilna še za pripadnike **Četrte generacije** (M. Malieš v grafiki, O. Globočnik in N. Pirnat).

Nova stvarnost se pojavlja v delih:

FRANCE KRALJ

Družinski portret

ZONE KRALJ

Moj oče 1929

NANDE VIDMAR

Južina 1927

D. VIDMAR

IVAN ČARGO

S. CUDERMAN

Ples v kazini

VENO PILON

Kruh 1922

J. GORJUP

FRAN STIPLOVŠEK

IVAN KOS OLAF GLOBOČNIK

Portret Malči Trinkove Lotos 1927

Kiparstvo:

TINE KOS

LOJZE DOLINAR

Brat KRALJ

Arhitektura:

PLEČNIK

12 – DADAIZEM Dadaizem 1913-1922

Dadaiste zaznamuje nihilističen duh ter njihove izzivalne izjave, ki delujejo kot propaganda. Po mnenju dadaistov je potrebno na novo vzpostaviti umetnost in sicer s postopki, ki so videti destruktivni. Leta 1918 te ideje opredeli dadaistični manifest. Dadaizem se je razvil v vseh prestolnicah, kjer je bilo veliko mednarodnih razstav, založb in gledališč: **Zurich, Pariz, Hannover, Koln, Berlin, New York**. Dadaizem pomeni prehod k nadrealizmu-do razmer, kjer vlada popolna ustvarjalna svoboda. V umetnosti prevlada neka naključna, nezavedna gonilna sila. Umetniki po naključju mešajo različne tehnike: kolaž, asamblaž, fotomontaža, ready-made,...

Predstavniki:

DUCHAMP

Ready-made: predmet odstranimo iz naravnega okolja in ga vključimo v nova pravila branja in predstavitve.

Kolo bicikla

Pariški zrak

MAN RAY

Rayogram: fotografija narejena brez fotoaparata, temveč le ob stiku predmeta z občutljivim foto papirjem.

SCHWITTERS

Merzbild: njegovo delo, ki nastane iz naključni nabranih elementov-deli strojev, časopisni izrezki, ...)

PICABIA

L'oeil cacodylate

Na platnu so pisarije njegovih prijateljev. To delo je avtorjevo samo zato, ker ga je on zasnoval in razstavil, ne pa naslikal!

MAX ERNST (kolaži)

Une semaine de bonte

La femme 100 tetes (poetika odtujenosti)

13 – NADREALIZEM

Dadaizmu so nadrealisti dodali še dva nova elementa: koncepta Freudove psihoanalize in marksizma. Zaradi slednjega je nekaj umetnikov zapustilo gibanje, medtem ko so Freudova raziskovanja podzavesti nadrealisti dobro vključili v umetniško ustvarjanje. Podzavest razkriva skrita nagnjenja, tabuje, erotična sanjarjenja, ... Značilnost ustvarjanja je popoln **individualizem**. Slikar slika brez zavestne kontrole, gre za nekakšno "ustvarjalno slepoto". Nadrealiste s preteklostjo še najbolj vežeta simbolizem in De Chiricovo metafizično slikarstvo. Vsem je skupna želja po odkritju prvobitnega, magičnega, kar je zahodnim kulturam že znano.

Predstavniki:

JUAN MIRO

Temelji na tehniki psihičnega avtomatizma. I globin podzavesti priključuje vrvež znakov in anorganskih oblik, s katerimi ustvarja magično lirično veselje.

Preorano polje

Oseba, ki meče kamen v ptico

ANDRE MASSON

Uporabil je pesek

Riba v pesku

SALVADOR DALI

Zavrača inovacije prvih desetletij in obnavlja slikarske vrednote, ki so bile poprej izgnane- že skoraj na virtuozen način. Izraža svojo vizijo spreminjanja sveta. *Vztrajnost spomina*

YVES TANGUY

Nekakšno ravnotežje med vsemi izraznimi prvinami nadrealistov.

Mama, očka je ranjen!

NADREALIZEM NA SLOV.

Najpomembnejši nadrealist v slo. slikarstvu je bil STENE KREGAR (*Romarji*, 1939, *Večer v maju* 1937), MIHA MALEŠ in L.SPACAL vendar se pri nas ni nikoli zares uveljavil niti v umetnosti niti kot širše družbeno okolje.

BARVNI REALIZEM NA SLOV. (30 - 40 let)

V 30-ih in 40-ih letih nastopi barvni realizem kot smer v slo. slikarstvu. To je barvno poetični realizem, intimizem. Znova se prebudijo tradicionalni slikarski motivi kot je tihožitje, portreti, akti, krajine,.. Slike so barvno dovršene mojstrovine, kjer ni pretiravanja ali teoretskih konceptov, več pa je obrtnega znanja. Slikarji izhajajo iz stvarne realnosti brez ohranjanja impresionizma in naturalizma. V realistični snovi iščejo idealno ravnovesje med vidno zaznanimi, intuitivno dojetimi in slikarsko doživetimi z barvnim sredstvom. Kiparstvo je težilo k organsko zmečkani poenostavljeni realni obliki, v slikarstvu pa je prevzelo vodilno vlogo krajinarstvo.

Umetniki b.r. so se šolali na zagrebški akademiji, kjer so se spoznali z francoskimi in ne več nemškimi vzori. Leta 1928 so prvič razstavljali in si nadeli ime **Četrta generacija** (vodja Miha Maleš, France Pavlovec, Nikolaj Pirnat, Loboda, Gorše, Kalin) s čimer so se oznanili za naslednike impresionistov, vesnanov in ekspresioniste (uveljavili pa so se z Neodvisnimi), ki je v najširšem krogu sodobnikov lepo sprejeta.

Pred sredo 30 let se je ustanovilo društvo **Slovenski lik** (Vidmar, Stiplovšek), ki je združeval mistiko zemlje in neba v zemeljskih tonih in kmečkega življenja.

Leta 1937 so zagrebško šolani slikarji in kiparji ustanovili **Klub neodvisnih slovenskih likovnih umetnikov** ali **Neodvisni** (Sedej, Didek, Omersa, Pregelj, Mušič, Mihelič, Sajovic in Kregar), ki so uveljavili barvni realizem. Zadnja predvojna zagrebška generacija slo. študentov pa se je zbrala v socialnokritično skupino **Gruda**, ki je ustvarjala v odtenkih ekspresionistične dediščine.

Z. MUŠIČ

Z. DIDEK

N. OMERSA

Ženski akt

zgodnji MARIJ PREGELJ

FRANCE MIHELIČ

Kurentovanje

Pozabljeni slikar, litografija 1933

Obisk 1933

S. KREGAR, predvsem v 40 letih, tudi **kubist** in **nadrealist**

Večer v maju 1937

GOJMIR ANTON KOS

MIHA MALEŠ, pionir slo. grafike

Mesečina 1927

Avtoportret

MAKSIM SEDEJ

Krajinarstvo:

FRANCE PAVLOVEC, kipar, risar in krajinar

ANTE TRSTENJAK

NIKOLAJ PIRNAT, naslednik Hinka Smrekarja

ŠANTL

ALBERT SIRK

B. r. kiparstvo:

BORIS KALIN

ZDENKO KALIN

Galski petelin 1938

Pastirček 1942

KARL PUTRIH

FRANČIŠEK SMERDU

Prav v ta čas, zlasti v leto 1938, se je ustanovila **Slovenska likovna akademija** in šele po vojni po zaslugi partizanskih slikarjev: Jakac, Mihelič, Pirnat in Dore Klemenčič-Maj.

LIKOVNA UMETNOST V NOB NA SLOV.

Nastala je med drugo svetovno vojno v obdobju 1941 – 1945. Veliko umetnikov je sodelovalo v odporu in ga hkrati podpiralo z ustvarjanjem v ilegali, zaporih, taboriščih ali izgnanstvu. Umetnost je posegla v življenje in delo umetnikov ter spodbudila razvoj **partizanske grafike**. Umetniki so opremljali in ilustrirali ilegalne tiske v Ljubljani, na bojiščih v partizanih, v zaporih in taboriščih.

Risbe iz zaporov so ustvarili:

NIKOLAJ PIRNAT

Dekla Ančka

STANE KUMAR

RAJKO ŠUBIC

LAKOVIČ

V taboriščih so ustvarjali:

DORE KLEMENČIČ-MAJ

PENGOV

IVAN MIKLAVEC

MEŽAN

MARIJ PREGELJ

Počitek

brata VIDMAR

GLOBOČNIK

STANE KUMAR

LAMUT

MIRKO LEBEZ

Partizanski slikarji:

BOŽIDAR JAKAC

Sledovi okupatorja

FRANC MIHELIČ

Kolona v snegu

NIKOLAJ PIRNAT

DORE KLEMENČIČ-MAJ

Velik razmah je doživelo tudi **kiparstvo**, spodbujeno z naročili za javne spometnike NOB:

BOLJKA

SAVINŠEK

BATIČ

SIGULIN

14 – UMETNOST PO DRUGI SVETOVNI VOJNI

2. sv. vojna je ostra ločnica v razvoju umetnosti. Po vojni je prišlo do prevrednotenja središč, iz katirih se je širila umetnost. Zaradi opustošenja v Evropi so vodilne **ZDA** in **New York**. V povojni umetnosti se prepletajo inovacije, domača tradicija, opisovanje dramatične sedanosti in napovedovanje prihodnosti,... Na ta način so svoj slog razvijali mojstri zgodovinskih avantgard: PICASSO, MATISSE, MIRO,... Razvijajo se tudi različne smeri in skupine drugih umetnikov:

informel in **action painters** (ZDA): Arshile Gorky, Hans Hofmann, Mark Tobey

Dau al Set (Španija): Antoni Tapies

Forma in **Concetti spaziali** (Italija): Lucio Fontana, Alberto Burri, Yves Klein

Francija: Jean Fautrier, Jean Dubuffet, Wols, Drouin,

CoBrA (Nordijske države)

SOCIALISTIČNI REALIZEM oz. SOCREALIZEM NA SLOV.

Stilno se zgleduje po meščanskem realizmu devetnajstega stoletja. Vsebinsko pa ga določa socialistična ideologija. V prvih povojnih letih je imela slovenska umetnost zaradi ideološkega in političnega vpliva sovjetov opraviti z vprašanjem kulturnega in likovnega življenja po sovjetskem vzoru. Ustanovljena je bila umetniška zadruga v kateri so imeli podporo monumentalni projekti, obvezne so bile socialistične teme in ljudske revolucije. Likovniki so se morali udeleževati obnove in izgradnje objektov, oblikovni vzorec s.r.pa so upoštevali pri politično propagandnih plakatih (Pengov, Gorjup). Sodelovali so pri dekoriranju socialističnih spektaklov ter portretiranju državnih in partijskih voditeljev.

Slovenski ustvarjalci so sicer upoštevali vsebinske zahteve socialističnega realizma, stilno pa so v glavnem nadaljevali predvojne usmeritve.

Stenska poslikava – freske, ki vsebujejo največ soc.idealističnih prvin:

SLAVKA PENGOVA,

Bitka na Neretvi

DEBENJAK

SEDEJ

Tovarna Litoštroj

Kiparji:

KOS

LOJZE DOLINAR

FERDO SMRDU

KERŠIČ

KERŽIČ

ANTON SIGULIN

Spomeniki NOB:

KOBE, PUTRIH, KALIN

Spometnik žrtvam fašizma

Slikarji:

KOS

KRALJ

KREGAR

MIHELIČ

SEDEJ

MARIJ PREGELJ

Portret očeta 1953

Tetralogija 1965

GABRIEL STUPICA, art brut

Deklica pri mizi z igračami 1956

Zmagoslavje flore 1965

VIDMAR

Grafik:

SPACAPAL

Kiparstvo:

MUŠIČ

FRANCE GORŠE

Ležeči ženski akt 1943

NADREALIZEM NA SLOV. (50 IN 60 leta)

Po 2. sv. v. je mlajšim umetnikom zbranimi v **Skupini 53**, nadrealizem pomenil prvo odstopanje od zapovedanih realističnih teženj. Skupino so sestavljali: slikarji (Berbuč, Cetin, Peršin, Šušteršič, Seljak-Čopič), grafik Tršar, slikarka in grafičarka Vovk ter kipar Tršar in Alenka Eržen. Edini med njimi, ki je v svojih delih razvijal metafizično občutje je bil M. ŠUŠTERŠIČ. Poleg njega pa so še ustvarjali:

F. MIHELICH

ŠTEFAN PLANINC

Modri prostor, 1969

J. HORVATA-JAKIJA

Po tem času pa se je nadrealistična smer spojila z drugimi likovnimi načini, elementi ali reminiscence.

ABSTRAKTNA UMETNOST NA SLOV. (50 leta)

Abstrakcija je najbolj očitno uveljavila modernizem. Začetek slo. abstrakcije predstavljajo že študije R. Jakopiča iz prvih let 20.stol.(iskanje barvne moči), impresionistična svetloba, secesijsko osamosvajanje oblik (kar se kaže v delih F. Kralja okoli leta 1920) ter konstruktivistični poskusi A. Černigoja. Kregar pa je na Debenjakovi razstavi v Moderni galeriji uveljavil abstrakcijo v slov. prostoru. Večina umetnikov ki so ustvarjali v 50letih je pripadalo skupini **Neodvisni**.

Po vojni zasledimo prve abstraktne slike pri:

STANE KREGAR

Pomladni veter, 1954

Z. MUŠIČ, uveljaljal v Franciji in Italiji

A. JEMEC

S. KOMEL

H. GVARDJANČIČ

Kiparstvo:

JAKOB SAVINŠEK

Favna, 1959

J. LENASSI

Spomenik Edvarda Rusjana 1960

Nadaljevanje konstruktivističnih načinov abstrahiranja sodijo:

G. A. KOS

L. SPACAL

Prostor, 1953

D. HRVACKI

D. ČADEŽ

T. LAPAJNE

D. TRŠAR, kipar

Manifestanti 1957

V zadnjih desetletjih 20.stol.:

G. GNAMUŠ

Brez naslova, 1978

EMERIK BERNERD

A. ŠALAMUN

MARIJA RUS

TUGO ŠUŠNIK

Ter kiparja:

LUJO VODOPIVEC

MATJAŽ POČIVAŠEK

14.1 – INFORMEL

Ameriški umetniki dobro sprejmejo predloge nadrealizma in abstraktne umetnosti. Zgledujejo se po Maleviču, Matisu, Mondrianu in Kandynskem, vendar v primerjavi z njimi popolnoma opustijo obliko. Leta je tako zanemarljiva, da gre v najboljšem primeru za srečanje dveh ali treh barv, razvlečenih čez celotno sliko.

Predstavniki: Man ray, Alfred Stieglitz, Mark Tobey, Arshile Gorky

INFORMEL NA SLOV. (60 leta)

Informacije o svetovnem dogajanju so postale številčnejše, umetniki so hodili na študijska potovanja, hkrati se je začel tudi postopen razvoj umetniškega trga. Vidno vlogo v tem razvoju je imel 1955 ustanovljeni Grafični bienale, ki je bila ena prvih mednarodnih razstav. Informel se pojavlja se v najrazličnejših oblikah predvsem kot slikarstvo materije ali akcije. Poudarja amorfno materialnost, ki ponuja neskončnost detajlov s katerim je bila poteza brez pomisleka postavljena na pravo mesto. I. odseva stanje v slo. sodobni umetnosti, ki si je utiral pot le s kompromisnim upoštevanjem konservativnih smeri.

Z. MUŠIČ

R. DEBENJAK

J. BERNIK

Zid, 1961-62

R. KOTNIK, uporabljal je neslikarski material in nepravokoten format.

S. TIHC

F. ROTAR

Mlajša generacija:

BRANE SEVER

MARJAN GUMILAR

SANDI ČERVEK

14.2 – ACTION PAINTERS

Ne zanima jih evropska abstraktna umetnost in naivno razlikovanje med abstraktnim in figuralnim. Sami povzamejo nadrealistična odkritja psihoanalize ter slikajo popolnoma brez estetskega ali kulturnega nazora. Takšna slika je nerazumska instanca, ki je ni mogoče postaviti v noben logični diskurz. Pollock na vrhuncu svojega ustvarjanja izumi tehniko **DRIPPING**, ko platno poliva z barvami in ga nato postavi pokonci, da le te tečejo po platnu.

Predstavniki: Pollock, Kline, Motherwell, De Kooning, Guston, Francis

ZDA: Umetniki pop-arta ne verjamejo v odrešilno moč umetnosti. Nova smer se je pojavila v New Yorku v začetku 60ih. Edini vzornik Pop artu je Duchamp, ki je že prej jemal predmete iz njihovega naravnega okolja, jim dodal nove oznake in jih ponujal kot umetnine. Tako pop art jemlje embleme iz družbe, tehnologije in reklamne govorice-največkrat tisto, kar zaničuje. Najnavadnejše predmete povzdigujejo na stopnjo umetnine v znak protesta zoper potrošniški družbi. Pregrade med umetnostjo in življenjem padejo, um. se poistoveti tudi s subkulturo in modo. Zaradi poplave podob ni mogoče več razlikovati med njimi in umetniki pop-arta skušajo na ta proces opozoriti. Zaničujejo ne le umetniško delo ampak tudi potrošniški odnos do umetnosti. Pri svojem izražanju uporabljajo plakat, fotografijo, sitotisk, strip, reklamno risbo.

Predstavniki: Dine, Oldenburg, Lichtenstein, Rosenquist, Johns, Rosenquist, Segal, Warhol, Wesselmann, Indiana,

ANGLIJA: Okrog londonskega Institute of Contemporary Art se je leta 1955 zbrala skupina umetnikov, ki jih zanima urbana kultura ali POP kultura. Motive jemljejo iz stripov, erotičnih revij in filmov. To kombinirajo z abstraktno sliko, grafiko.

Predstavniki: Hamilton, Cordell, McHale, Paolozzi, Smith, Coleman, Blake, Green, Denny.

OSTALA EVROPA: Vpliv Amerike na Evropo označijo kot "**Novi realizem**".

Predstavniki: Klein, Arman, Cesar, Christo, Niki de Saint-Phalle

EKSPRESIVNA oz. NOVA FIGURALIKA NA SLOV.(2/2 60 – 70 leta)

Pop art je pri nas odmeval v delih ekspresivnih figuralikov. Na umetnike je vplival razvoj potrošniške družbe zaradi česar so vpeljeli v svoja dela značilno podoben množične in medijske družbe (značilna Kregarjeva pozna dela). Umetnina ni več nosilka vsebin marveč je samostojen, avtonomen objekt. Umetniška praksa je postala produkcija, ki prinese izraz oblikovanje. V obliki fotomontaž, kolažev, ready-made, agresivnih javnih nastopov, happeningov, performensov,... ki je podrala tradicionalni status muzejske umetnosti.

V kontekstu šestdesetih let je poseben fenomen delovanje avantgardne skupine **OHO** od leta 1966 do 70: MARKO POGAČNIK, DAVID NEZ, MILENKO MATANOVIĆ, A ŠALAMUN. Na področju vizualnega delovanja je skupina gojila reistično poezijo oz. misel, procesualne projekte in nazadnje razvila mentalne koncepte. Bistveno je, da skupina ni posnemala zunanjih form, marveč je razvil lasten način razmišljanja. Vzporedno z skupino **OHO** so delovali tudi: T. LAPAJNE, D. ČADEŽ in D. HRVACKI, v smislu neodadaistične simbolike in igre pa VASKO PREGELJ in skupina **444**.

Vzporedno s skupino se vzpostavijo dialogi sodobnih umetniških pojavov: artepovera, land art, earthworks, body art in performensa do konceptualne umetnosti.

ZMAGO JERAJ, slikar

MARUŠIČ

ERIČ

16 – KONCEPTUALNA UMETNOST

Z letom 1965 se v ZDA in v Evropi začne uveljavljati novo pojmovanje umetniškega dela, katerega fizično obstajanje ni pomembno, temveč je pomembna njegova ideja – koncept, predlog, zamisel. Američan **Joseph Kosuth** je leta 1965 razstavil 3 stole: pravi stol, fotografijo stola in definicijo besede stol, vzeto iz slovarja.

Art & language: Skupina v Angliji je menila, da umetnikovo delo ni mazanje rok in možganov z barvo, temveč naj se umetnik ukvarja izključno s filozofskimi problemi. **Mercele Duchamp** je že v začetku 20. stol. podvomil v možnost obstoja umetnosti, saj le-ta nima več vloge v politični propagandi. Pri konceptualistih je treba poudariti pogosto uporabo fotografije, ki jo poimenujejo kot hladno lingvistično sredstvo v nasprotju s slikarstvom. Značilne so tudi razne instalacije, ki nas napeljujejo na razmišljanje o pomenih umetnosti.

Predstavniki: Robert Barry, Lawrence Weiner, Agnetti, Venet, Paolinni, Parmiggiani

Fluxus: Mednarodno gibanje, ki povdarja, da je umetniško delo popolnoma naključno, nestalno, začasno in vsakdanje ter da ga lahko prepuščamo kateremu koli sredstvu.

Predstavniki: Brecht, Vautier, Filliou

Iz teh stališč se je razvil tudi **performance**. To je odrska postavitvev, ki je zapisana z novimi mediji (plošča, trak). Performance zanika ustvaritev kot proizvod ter mu pripisuje pojem "pripetljaj".

Predstavniki: Paik, Vostell, Sonnier, De Maria.

KONCEPTUALNA UMETNOST NA SLOV. (2/2 60 let-delno70 let)

Pri nas se je k. pojavila z delovanjem skupine **OHO**. Izraziteje se je k. pojavljal v letih 1969 z nekaterimi manifestacijami (VINKO TUŠEK), razstavami, happeningi na prostem (L. LOGAR, B. JESI, K. GATNIK) in šokartom Kiara Meška

Ko pa je leta 1970 skupina **OHO** prenehala delovati, je Marko Pogačnik s prijatelji ustanovil skupino **Družina**, ki se je začela ukvarjati z umetnostjo, ki sledi ritmom in silnicam narave. Pomembno je tudi to, da so sodelovali z ustvarjalci z drugih področij, predvsem s teoretiki, ki so bili kritični do slov. umetnostne zgodovine in kritike, skušali pa so dvigniti njeno raven.

V sedemdesetih letih je sledi k. opaziti v delih L. Logarja.

Umetnost nasprotuje uporabi tradicionalnih izraznih sredstev, zato velja za proces spoznavanja, širjenje njenega delovanja pa je **eksperimentiranje**. Umetnost je s tem potrdila svojo avtonomnost. Umetnike v teh letih torej bolj zanima koncept, ideja, kakor pa objekt.

Smeri v umetnosti se glede na vrsto koncepta imenujejo: **kinetična, programirana, optična**. Na tem področju delujejo skupine: **Zero, Kalte Kunst, Group de recherche d'art, Nove tendencije, Gruppo N in Gruppo T** in ostale:

Anti-form: S pomočjo tehnoloških postopkov in orodij želijo ustvariti strukture, podobne naravnim.

Funk artom: Smer se je razvila v San Franciscu. To so večpomenska ironična dela, ki ne kažejo nobenega spoštovanja do javne morale.

Predstavniki: Hesse, Morris, Van Elk

Land art: Zaradi potrebnega prostora se bolj razvije v Ameriki. Landartisti se iz galerij širijo v prostrana zunanja okolja, kjer naravnemu okolju dodajajo sheme, izvirajoče iz minimalizma. Uporabljajo ravne in ukrivljene črte ter kroge, kar vsiljujejo v naravno okolje.

Predstavniki: Walter De Maria, Richard Long, Oppenheim, Christo.

Body art: Usmerja pozornost na človeško telo, na njegovo gibanje in s tem prihaja v spor z zgodovinsko navado, da sprejemamo umetnikovo delo kot predmet.

Predstavniki: Pane, Rainer, Marina Abramović

Arte povera (revna umetnost): V Italiji nastala smer neodvisno od ameriške kulture. Ta se je rodila kot upor proti pop-artu, z željo ponovnega usrediščenja človeka v umetnost. Zavzema se za popolno umetnikovo vključitev v sodobnost, za bolj poglobljen dialog med življenjem družbe in umetnikom. Kombinirajo organske oblike in svetlobna telesa.

Predstavniki: Zorio, Nauman, Beuys, Merz, Pistoletto

18 – SODOBNE SMERI konec 70ih

Čeprav je za 70ta značilno nastajanje novih likovnih govoric in tehnik ter vsemogoče povezave med njimi, se konec 70ih z večih strani kažejo odločne zahteve po **rehabilitiranju slikarstva** kot pravega izraznega sredstva. Umetnost se k "sliki" vrača z letom 1968, z nastopom **"novega slikarstva"**.

Predstavniki: združenji Ryman in Marden (ZDA), združenji Support/Surface in Mosset (Francija), Girke, Gaul in Grabner (Nemčija), Leverett, Green (Anglija), Verna, Gastini in Olivieri (Italija).

V 80ih so značilne najrazličnejše tematike, vendar noben stil ne izstopa. Veliko število individualnih stališč-vsa potrjujejo subjektivnost ustvarjanja, ne da bi izključevala poznavanje zgodovine ali poznavanje tradicionalnih načinov in tehnik Večinoma je znotraj vseh smeri čutiti **minimalizem**.

Transavantgarda je figuralna smer, ki jo italijanski javnosti predstavi Oliva. Zavzema se za popolno ločitev od prejšnjih konceptualnih umetnosti. To je živahna, čustveno nabita umetnost, ki izhaja iz ekspresionizma, metafizike in informela.

Predstavniki: Cucci, Chia, Clemente, De Maria

Neue wilden: Transavantgarda se razširi v Nemčijo. Tu je najbolj pomembna oblikovno nasilna podoba, narejena z burno potezo ter živahnimi, kontrastnimi barvami.

Predstavniki: Kiefer, Richter, Baselitz, Penck

Neoklasični in neobaročni manierizem: V Franciji in Italiji v letih 1980/85

Grafitisti: V ZDA skušajo umetniki doseči popoln kompromis med predmestnim uporništvom in velikimi mednarodnimi tržišči. Svoje grafite selijo na slikarska platna in jih nosijo v Newyorške galerije visoke družbe.

SODOBNE SMERI NA SLOVENSKEM

NEOKONSTRUKTIVIZEM (70 leta)

Smer v umetnosti po drugi svetovni vojni, ki je obudila duha konstruktivizma, hkrati pa je razširila področje umetniškega raziskovanja v obliki konstrukcij, strogih geometričnih zasnov in čistih barvnih obdelav tako v 2 D kot v 3 D. Na slovenskem se je pojavil z nastopom slovenskih umetnikov D. ČADEŽ, D. HRVACKI, T. LAPAJNE IN DUŠAN TRŠAR leta 1969 v Mestni galeriji. Pri nas se je neokonstruktivizem navezoval na konceptualistično umetnost ter deloma na novo figuraliko in dejavnost skupine **Junij**.

DRAGO HRVACKI

OT 55, strogo zasnovan in barvno označen geometrični objekt 1973

ČADEŽ, LAPAJNE

Ponovno opredelitev prostora z umetniškim predmetom

DANILO JEJČIČ

DUŠAN TRŠAR

Svetleči se objekt iz plastičnih mas

TIHEC

POSTMODERNIZEM (80 leta-do danes)

Umetnost osemdesetih let se začinja z razstavo slikarjev ANDRAŽA ŠALAMUNA, TUGA ŠUŠNIKA in TOMA PODGORNIKA v moderni galeriji leta **1976** oz. s pojavom **Fundamentalne ali primarne umetnosti**, ki je odziv na konceptualizem katere umetniško delo je neka materialna stvar. Slika ni več to kar dejansko ni (pokrajina), temveč to kar res je (barva). Fundamentalna slika reprezentira oz. prezentira le lastno materialnost in način nastanka; medij postane svoja lastna vsebina. Ta dela so pogosto črna, bela ali siva v razmerju z gledalcem in kažejo notranji tekst.

TOMO PODGORNIK

Brez naslova 1975

TUGO ŠUŠNIK, dripping

Triptih 1980

ANDRAŽ ŠALAMUN

V slovenski umetnosti se je postmodernizem izrazil v obliki **Nove podobe** z razmahom v prvi polovici osemdesetih let. Najprej se je uveljavil v okviru Obalnih galerij v Piranu in v galeriji Equrna ter pozneje MG. Značilen za slov. p. je razmak figuralike v izrazito subjektivni, ekspresivni ali razumsko definirani, včasih tudi hoteno kičastih oblikah z različnim vsebinskim razponom. Od prodiranja v transcendentalnost do igrivega humorja ali parodije. Nastopajo izrazito nacionalne in geografske posebnosti, ponekod pod močnim vplivom it. in nem. slikarjev:

mediteran – Šalamun, Marušič, Tutta;

v Ljubljani - zelo abstraktno in ekspresivno Gruden, Gorenc, Šušnik ali

- ironično-groteskno Slak, Erič, Zaplatil

- z izjemo Metke Kraševce erotika in gracilna figuralnost ter
- Emerik Bernard.

Umetnik se ne soča več z odnosom art – natura, tmveč arte – arte. Nova podoba doseže svoj vrh sredi 80 let, drugo polovico pa zapolnijo predstavitve individualnih mitologij.

ŽIVKO MARUŠIČ, vodilni predstavnik nove podobe.

Koriandoli 1980

ANDRAŽ ŠALAMUN

Bizon 1986

KLAVDIJ TUTTA

GRUDEN

GORENC

T. ŠUŠNIK

JOŽE SLAK – ĐOKA

MILAN ERIČ

Muhasta večerja 1981

BORIS ZAPLATIL

METKA KRAŠEVEC

EMERIK BERNARD, najizrazitejša in najodmevnejša osebnost, haptični pejsa.

Girlanda

Venerični plimpset 1984

Z. JERAJ

LOJZE LOGAR

Sledijo avtorji, ki so se zapisali samosvoji, **individualni mitologiji** in v nekem smislu nadaljujejo likovne izkušnje v zadnjem desetletju, ki združujejo postopke pripadajočim različnim umetnostnim obdobjem

ZDENKO HUZZAN

DUŠAN KIRBIŠ

FRANCE GRUDEN

BOJAN GORENC

SERGEJ KAPUS

V drugi polovici osemdesetih let je retro metoda v svoje prijeme programsko vključila tudi skupina **Irwin**. To je medijsko odmevno, aktivni in propulzivni del retrogardističnega gibanja Neue slovenische kunst, ki deluje na meji med teorijo, ideologijo in slikarstvom. Na prelomu desetletja je dosegla kulminacijo z vrsto mednarodnih projektov v zahodni Evropi, Moskvi in ZDA. Skušali so povezati vzhod in zahod z vključevanjem umetnostnih in političnih simbolov moredrizma, avantgard in neoavantgard, kar je očitno tudi na postavitvi razstave Kapital v New York-u, 1991. Poseben primer je tudi skupina **VSSD** za katero je značilna sublimnost in ambientalne postavitve.

Samostojne skupine, kot so rokavska skupina Laibach, likovna skupina Irwin in Gledališče sester Scipion Nasice (1987 Kosmokinetično gledališče Rdeči pilot in 1991 Kabinet Noordung), ki jih povezujejo estetska načela retrogardizma so sestavni del **Neue slovenische Kunst** ustanovljen 1983 v Ljubljani. Kolektiv je organiziran po komičnem načelu in se deli na oddelke, znotraj katerih lahko delujejo posamezne podskupine. Vsi oddelki pa so prek ideološkega sveta povezani v konvent (generalni svet) kot vrhovno telo odločanja. Organizacija NSK spominja na organiziranost države in zato sprevača idejo umetniške svobode ter poudarja skupinsko delo in soodvisnost vseh dejavnikov. Za cilj pa si postavlja nacionalno kulturo, ki jo predstavi na monumentalen, spektakularen način. Projekt je vedno celosten, vsklajen ne glede na to, da lahko posamezne skupine v javnosti nastopajo samostojno. Mednje spadajo tudi oblikovalski dosežki skupine Novi kolektivizem, ki z ikonografskimi provokacijami in retrogardističnimi oblikovnimi rešitvami močno zaznamuje slov. grafično oblikovanje osemdesetih let.

Na prelomu v devetdeseta leta sta opusa slikarjev Gustav Gnamuš in Herman Gvardijančič določila prehod v **sublimnost** in **romanticizem**. To so pejsaži eksistencialni, intimni in čustveni. Pomembna je empatija, torej temeljno čutno in duhovno psihično vživetje. Gre za sublimacijo simbolnega sveta na imaginarni ravni, kjer je realnost povsem odsotna. Slika je kot vstopnica za vstop v globeli, kjer vlada nezavedno – je vmesna stena, zastor in koprena, ki ščiti notranjost.

GUSTAV GNAMUŠ

HERMAN GVARDIJANČIČ

Sledi najmlajša generacija slikarjev, ki so se predstavili na razstavi Izkušnja predmeta v MG leta 1989 zavezani sublimnosti in romaticizmu:

SANDI ČERVEK

MARJAN GUMILAR

ZDENKA ŽIDO

MOJCA OBLAK

DUŠAN FIŠER
ALEKSIJ KOBAL
MOJCA OSOJNIK
ZVONKA SIMČIČ
ROBERT LOZAR
MAJDA SKRINAR

V **kiparstvu** se pojavlja objekt napolnjen z novo fantazijo ali figuralika, ki črpa iz arhaičnih dob z izrazno ali filozofsko sporočilnostjo (Mirsad Begić, L. Vodopivec, Jakov Brdar, D. Sambolec). Sčasoma so se oblike spojile z dediščino modernizma v različne nove sinteze. Tako, da od poznih osemdesetih let prevladuje nekakšno obdobje novih iskanj. Najcelovitejši zbirki postmodernistične umetnosti sta v Obalnih galerijah v Piranu in v likovni koloniji v Ribnici.

D. SAMBOLEC
L. VODOPIVEC
JAKOV BRDAR
MIRSAD BEGIĆ
Portrt Miklavža Komelja; mavec, vrv in vosek 1990

SMERDU
POČIVAŠEK
DEMŠAR
POGAČNIK
PUTRIH
POTRČ

ARHITEKTURA 19. IN 20. STOLETJA

Neoklasicizem je historična arhitektura 19. stoletja. Vir je rimska, grška, renesančna, gotska, baročna arhitektura.

LANGHANS: *Brandenburška vrata* v Berlinu

CHALGRIN: *Slavolok zmage* v Parizu

K. F. SCHINKEL: veliko oblikuje v Nemčiji.

GARNIER: *Pariška opera* (baročno)

E. RIEDEL: Grad *Newsweinstein* zgrajen za Ludvika II.

Proti koncu 19. stoletja:

A. GAUDI: Španec združuje gotski stil in svojevrsten **Art Nouveau**. Oblikuje organsko, z močnimi barvami. *Sagrada familia*, *Casa Milo*

GUSTAV EIFFEL: *Eifflov stolp*

GUIMARD: Francoz konec stoletja (**le fin de siècle**) upodablja z detajli iz narave (vitice, popki, šape) iz železa, stekla in opeke. Vhod v metro *Metropolitaine*

VICTOR HORTA, HENRY VAN DE VELDE: Belgijca (organski interier)

ERICK MEDLESON: *Einsteinov laboratorij*

OTTO WAGNER, OLBRICH, JOSEF HOFFMANN: pomembni Dunajski arhitekti **secesije**, pod vplivom geometrijskih form MACKINTOSH-a

V tem času se pojavi tudi **inženirska arhitektura**, ki se odmika od historičnega. Prva takšna zgradba (**Sohinkel**) je zgrajena 1831/1836. Od tal do vrha zgrajena enakomerna konstrukcija (jeklo ali lito železo), v katero se potem kot v mrežo postavi okna in opeke. Pomemben center takšne Arhitekture je Chicago, ZDA, kjer zaradi pomanjkanja prostora gradijo v višino. Stavbe so čiste, skeletne, minimalistične. Američani gradijo prve veleblagovnice in nebotičnike. Po tem vzoru potem gradijo tudi v Evropi.

SULLIVEN: prvi nebotičnik

CARSON: veleblagovnica

THOMAS TELFORD: Funkcionalna, inženirska arhitektura skladišč

PERRET: Pariški arhitekt gradi ozke in visoke stanovanjske hiše, ki se dotikajo druga druge.

V **20. stoletju** se pojavi material **BETON**, ki zelo spremeni način gradnje. Možno ga je vlivati v različne oblike in tako že predhodno pripraviti gradbene elemente, ki jih nato sestaviš v zgradbo. To je tudi začetek moderne arhitekture, ki je minimalistična, funkcionalna, podreja se inženirski estetiki. V določenem obdobju pa je tudi organska.

ADOLF LOOS: Minimalizem, funkcionalizem. *Steiner house* na Dunaju (1910)

WALTER GROPIUS: *Nove stavbe Bauhausa* iz betona in stekla (1925)

MIES VAN DER ROHE: Arhitektura se zliva z naravo, transparentno. Stol *Barcelona*

LE CORBUSIER: *Vila Savoi* 1929/1931 (čisto in transparentno), *Palača OZN* v NY (uporabi princip zlatega reza), *Rouchamp* (cerkev, pri kateri se arhitektura povezuje s kiparstvom. Skozi nenavadne odprtine prihaja svetloba v notranjost).

F. L. WRIGHT: Gradnja naj bo čim bolj v soglasju z naravo, zato uporablja organske oblike. *Falling water*, *Googenheimov muzej* v NY

ARHITEKTURA:

V začetku 19. st. je na slovenskem prevladal klasicizem:

Kazina v Ljubljani

Zdravilišče v Rogaški Slatini

Historicizem (sredi 19. st. do začetek 20. st.):

Opera

Narodna galerija

Deželni dvorec – univerza v Ljubljani

Tobačna tovarna

Železniški viadukt Borovnica

Secesija (začetek 20. st.):

Hotel Union

Ljudska posojilnica – združna zveza Slovenije

Urbančičeva hiša – Centromerkur

Moderna arhitektura (po prvi svetovni vojni):

I. Vurnik

J. Plečnik: NUK, Žale

Arhitektura ekspresionizma:

Kaže se v dekorativnih izpeljavah in dramatični členitvi fasad ter oblikah detajlov, zlasti v ostrini šilastih lokov.

I. VURNIK

I. SPINČIČ, osnoval pod vplivom P. Behrensa

T. KRALJ, lastna hiša.

Arhitektura konstruktivizem:

I. SPINČIČ

J. MESAR

Funkcionalizem (20. in 30. leta):

V. Šubic: nebotičnik

J. Costaperarie

J. Černigoj

S. Roherman

F. Tomažič

I. Spinčič

A. Dev

Podaljšani funkcionalizem (50. leta):

RAVNIKAR

MIHEVC

GLANZ

NAVINŠEK

GREGORIČ

MEDVEŠČEK

FURST

SIMČIČ

BITENC

KREGAR

JUGOVEC

KRIŽAJ

KRISTEL

BRATA KOCMUT

MIHELIČ

SEVER

PEČENKO

LAJOVIC

BONČA

MARKO MUŠIČ

PODRECCA

RAVNIKAR

Postmodernizem:

Značilnosti postmoderne je kazala arhitektura Skupine Kras (V. RAVNIKAR, MERKO DEKLEVA, M. GARZAROLLI, EGON VATOVEC). Kontekstualnost kot izhodišče in aktualna postmodernistična načela je skupina začela uveljavljati okrog revije *Arhitektov biten*, ki je kmalu obvladovala slov. arhitekturni prostor in pedagogiko na univerzi. Z sodelovanjem piranskih galerij so leta 1983 začeli prirejati mednarodno srečanje *Piranski dnevi arhitekture*. Mladim arhitektom je omogočila stik z strokovnjaki in ustvarjalci. Med najvidnejšimi predstavniki so: V. Ravnikar in Skupina Kras, T. Medvešček, Barbara in Božo Rot, Andrej Kemr, Janez Koželj, Aleš Vodopivec, Jurij Kobe, Mladen Marinčič, Andrej Mlakar, Ivo Goropevšek, Metod Prijatelj, Peter Vežjak, Matej in Vesna Vozlič,...

KIPARSTVO 20. STOLETJA

V zgodovini se slikarstvo/kiparstvo sprva osredotoča na upodobitev pripovedi ali historične vsebine in alegorije, kasneje pa se pojavljajo žanri z naslovi, ki niso ključni za razumevanje slike/kipa. Nenadoma srečamo podobe in predmete, ki so težko prepoznavni. Kombinacija vidnega in prebranega nam da izhodišče, da v zaporedju oblik in barv iščemo pomen vidnega. Gre za **abstraktno umetnost**. Vendar v tistem, kar gledamo, vedno najdemo nekaj podobnosti s predmetnostjo, zato objekt nikoli ni popolnoma abstrakten. V 20. stoletju zato naslov dela ni nujno povezan z vizualno sporočilnostjo kipa. Prihaja celo do absurdnih povezav, ko je objekt oblikovno prepoznaven, naslov dela pa to negira. Verbalno sporočilo in likovnost rojevata nove pomene. Umetniki te pomene pogosto podajajo šifrirano.

Fauvizem, Figuralno kiparstvo:

HENRY MATISSE: Vrsta ženskih kipov, ki nastajajo vzporedno s slikami. Serija kipov, ki so reliefni.
Venera

Kubizem :

PABLO PICASSO: Vse mogoče predmete, ki jih najde okrog sebe uporabi za kip. To počne na zelo igriv način. *Violina, Ženska glava*

HENRY LAURENS : *Ležeča, obrnjena v desno*

Konstruktivizem:

TATLIN: Združuje inženirsko arhitekturo in organske oblike: *Leteti, Načrt za spomenik 3. Internacionale*

??NAUMGABO: V kiparstvu začne uporabljati nove materiale (jeklo, steklo, plastične mase) in jih komponira z novimi načini spajanja. *Maketa za steber radijske postaje*

Dadaizem in Nadrealizem:

KONSTANTIN BRANCUSI : Je kipar, ki se sprašuje o umeščenosti kipa v prostor. Lahko je samostojec, vzidan, na podstavku, obešen,... Podstavek kipa hkrati povezuje kip z realnim prostorom, hkrati pa ustvarja mejo med kipom in prostorom. Da bi rešil ta problem podstavek vkomponira že v kip. Sedaj ne vemo, kaj od tega je kip in kaj podstavek. Leta 1939 v rodni Romuniji postavi 28m visok stolp, ki napoveduje minimalizem (ponavljanje iste oblike). *Čarobna ptica, Rumena ptica Ptica v prostoru, Izgubljeni sin*

MIRO: *Oblika in ptica*

H. ARP: *Čeljust stare herojke*

ALBERTO GIACOMETTI: Ustvarja doprsne kipe, ki jih raztegne v ozke vertikalne stebre. *3 piste, gozd, Visoka figura, Mož z ovco*

HENRY MOORE: Angleški kipar, ki ustvarja kipe z medprostori ali pa iz večih delov. *Zleknjena figura, Oval s točkami* (pogled skozi prazen prostor v prostor)

Umrtnost po 2. svetovni vojni:

CALDER: Američan, ki dela **mobile**. Gre za uravnoteženje posameznih elementov.

Pop art:

TINGUELY: Polikromni relief

G. SEGAL: Ameriški kipar dela figure ljudi v neki akciji, praviloma iz mavca. *Ljubimca na postelji*

Minimalizem:

CARO: Uporami najdene gradbene materiale (cevi, traverze,...) *Mesec maj*

Land art:

R. SMITSEN : Umetnost, ki za svoje umetniško delo smatra nek poseg v pokrajino.

OPPENHEIM: Opazovalca nagovarja s svojim delom. *Krzneno kosilo*

Konceptualna umetnost, Inštalacija:

J. BOYS: Osnuje ekološko gibanje (Zeleni). Odmakne se od slikarstva in kiparstva ter začne delati inštalacije na temo 2. svetovne vojne-iz filca, margarine,...

Performance:

LA GROUPE DE GRAND JUNIOR: Multimedijaska predstava, v kateri sodeluje/nastopa idejni avtor in drugi. Performance zanika ustvaritev kot predmetno. To je odrska postavitvev, splet naključij, katere izzove avtor in v to je vključena tudi reakcija publike.

INDUSTRIJSKO OBLIKOVANJE:

Sodobno industrijsko oblikovanje je napovedala dejavna skupina Kolektiv »B« (O. Jugovec, S. Križaj, U. Vagaja 1953, 54). Skrb za podobo izdelkov in lastno identifikacijo so več desetletij potrjevala podjetja Stol, Iskra, Elan, Tomos, ..., ki so se potrjevali na razstavah v Jugoslaviji, Stuttgartu in doma leta 1964 ustanovljenem Ljubljanskem mednarodnem BIO.

NIKO KRALJ

Zložljiv naslanjač Rex, 1953-56

D. SAVNIK

Telefon ETA 80, 1979 po vsem svetu množično kopiran telefon

B. URŠIČ

Pohištvo tovarne Stol

SAŠA MACHTIG

Kiosk sistem K-67, 1967-71

OSKAR KOGOJ

Počivalnik gondola, 1969-70

Odločilno srečanje s postmodernizmom je pomenila razstava E. Sottsassa leta 1977 v galeriji Emonska vrata, neposredno soočenje pa so omogočili izdelki na razstavah *Bienala industrijskega oblikovanja*. Te so se uveljavile zlasti v osemdesetih letih in na prelomu v devetdeseta.

VLADIMIR PEZDIRC, svetila in namizna oprema.

MARJAN GAŠPERŠIČ, gostinska in stanovanjska oprema.

J. SUHADOLC, na prelomu v devetdeseta leta.

VIZUALNE KOMUNIKACIJE

Oblikovanje vizualnih komunikacij je odločilni preobrat dosegal dejavnost Novega kolektivizma v okviru *Neue slowenische Kunst*. Z uveljavitvijo retroprincipa (M. Vipotnik, K. Gatnik, Dušan Pirih) in ljubljanski študentski kulturni center (Škuc) so vzpostavili stik z postmodernistično prakso, ki je z elektronskim oblikovanjem slike in uparabe tipografije množično uporabljena pri mlajših ustvarjalcih: R. Novak, M. Licula, J. Suhodolc, Evita Lukež, Jože Domjan, Edij Berk in Marjan Kocjan ter tržnih komunikacij: Janij in egon Bavčer, oblikovalcev Studio marketing in agencije Futura.

U. VAGAJA

SERGEJ PAVLIN in VAGAJA

Tržna akcija Cockta, 1954

G. KOŠAK, M. LAJOVIC – DOBRAVEC in NANA LESNIK

Celosta podoba Adria Aviopromet, 1960

J. BRUMEN

P. SKALAR, J. SUHODOLC in JUDITA SKALAR

Logo Ljubljanske banke

MILJENKO LICUL

Oblikovalec slovenskega denarja, 1991-92